

Ortutay utolsó megjegyzése a paraszti művészetet illeti. Megállapítja, hogy amint a paraszti életet a közösségi törvény szabta meg, ugyanúgy a kollektív formularendszer őrizte meg a paraszti alkotásokat. Ez a formula, noha simulékony és hajlítható, változatlan, összekötő kapocs az egyén és a közösség között s a szóttesek, bútordiszítések, versek, mesék formulamedrében elnyelődik minden egyéni stílusújítás. A formula tehát a kollektív művészi alkotás eszköze, amelyet a népművészet hanyatlása és az egyéni művészi kiállás rögtön félredob.

Láthatjuk, Ortutay fejtegetései, ha csupán az alapproblémák fölvetését tartalmazzák is, tudományos jelentőségűek. Ezt az utat kellene a további kutatásnak is követnie. Az Ortutay megjelölte út komoly munkához vezethet.

A kis könyv másik részét Müller Miklós fényképei töltik ki. Sajnos, a képek nem kapcsolódnak eléggé a tanulmánnyal, pedig milyen üdítő újítás lett volna, ha Ortutay mély elemzéseit megfelelően hangolt képek kísérik. Kétségtelenül: Müller kitűnő fényképész, de még küzd az idegenforgalmi reklámfotográfia parasztábrázoló sematizálásával és saját forrongó stílusával. Reméljük ő lesz a győztes. Az Aratómunkás, a Cséplőmunkás, a Rakodómunkás, a Holászó proletárparaszt és a Kubikusok c. képein sikeresen fogja meg a tárgyát. A Nógrádi nagygazda című képe is említésreméltó. Kár, hogy tömegképek nincsenek. (Bajomi Endre)

I VAN CANKAR KÉT ELBESZÉLÉSE.* Jogosan állapítja meg a fordító, hogy Ivan Cankarra méltón büszke maroknyi, de magas kulturájú népe a szlovénség. Nemcsak a szlovén irodalom legnagyobb elbeszélőjének, de az egyetemes szláv irodalom egyik legklasszikusabb képviselőjének is tartja Pável Ivan Cankart. Az író zsenijének lenyűgöző hatása kétségtelen, mégis kissé túlzottnak látjuk a fordító optimizmusát, aki Cankar olvasása közben „nagy megnyugvással gondol arra, hogy az európai népek és kulturák sorsát végeredményben mégsem a fegyverek fogják elintézni, hanem a legjobbak messiási szeretetéből táplálkozó kölcsönös megértés.“

Minden rokonszenvünk az íróé: igaz emberségével, melegségével, szatirikus alaphangjával mi is egyetértünk. A szlovén álmodozás minket is megejt, sőt azt is aláírjuk: „boldog a nemzedék, amely ilyen csodálatos, szinte bibliai erejű íráson keresztül kap oktatást az isteni igazság és felebaráti szeretet lényegéről.“

Jernej szolgalegény lelkében csakugyan messiási a szeretet. Negyven évig verejtékezik, hogy a Szitárék földjét termékennyé tegye, házukat felépítse, vagyonukat növelje és mikor az öreg Szitár halála után fia kegyetlenül kiűzi, Jernej, az öreg szolgalegény nem gondol bosszúra, nem haragszik kegyetlen urára, senkire sem haragszik, csak keresi, véres-halálos komolysággal keresi a maga igazságát. Ez az igazságkereső ut minden lépésében drámai erők feszültségétől izgalmas. Ezen az uton tanulja meg Jernej, hogy az igazságot és törvényt nem a szolgának találták ki. Ne papolj igazságról és törvényről — mondja neki a felforrt tyant bíró. — Igazság és törvény! Mit jelentenek ezek a szavak? Mi köze van hozzájuk?... Jernej keresi az igazság jelentését, keresi a gyermekek lelkében, akik kinevetik, a bíráknál, akik tolvajok közé csukják, a császárnál, akinek bérencei eltoloncoltatják, a papnál, aki nem tud neki megfelelni a kérdésre: Van-e igazság Istennél vagy nincs? Megfelelni

* Ivan Cankar: Jernej szolgalegény és az ő igazsága. Mihaszna Markó és Mátyás király. Fordította Pável Agoston. Nyugat. 1937.

nem tud, de mint istentelent úzi el magától Jernejt... „S akkor Szitárék házának tetején váratlanul megjelent a vöröskakas és keskeny piros, lángnyelvek lobbantak magasan az égre. A ház után kigyulladt a hombár, az istálló, a pajta és mind a két kazal...“ S mikor az emberek körüliálták a féktelen lángtengert s észrevették a nyurga Jernejt kormos kezekkel és megpörkölt hajjal, parázsló fahasábokkal fütötték őt agyon... Így végződött Jernej szolgalegény szomorú története Betajnovában. Isten könyörüljön rajta és az ő biráin és minden bűnös emberen!”

Az írás csakugyan csodálatos és bibliai erejű, de a társadalmi fejlődésben mily messze van még az írók messiási lángolásától a kölcsönös megértés!

A *Mihászna Markó és Mátyás király* remekbe faragott elbeszélése is sajátos tükörképe a délszláv álmodozásnak. Szóltassuk meg a fordítót: „Hőse Markó nem mindenben képviseli fajtáját, de az évezredek szlovén álmodozásnak, réveteg, szakadatlan és céltalan tovavágyódásnak, igazságot sóvárgó nyugtalanságnak páratlanul mesteri és jellegzetes rajzát találjuk alakjaiban s én, aki Markó családjából születtem fordítás közben is nem egyszer zakatoló ujjongó-busongó szívvvel ismertem benne legközelebbi és legkedvesebb atyámfiára“. A kósza utkeresés gyönyöreiről-gyötrelmeiről, a középkori parasztlázadások örvényes lelkiségéről s az anyaföld mítikus vonzócerejéről ad pompás képeket az állhatatlan Markó csodálatos története, aki a maga és népe nevében keresi Mátyás királyt, kinek a boldog korát vetíti a múltba és jövőbe. Az ő korát áhítozzák, mikor megsemmisítik a népet fosztogató Ali basát:

„— A részünkért jöttünk. Te eltékozoltad, eldaráldoztad a tiédet. Ami megmaradt, a miénk. Egészen az ujjadon ragyogó jeggyűrűig. A mi kunyhóink, a mi szántóink, a mi rétjeink, a mi erdőink. Te bevégezted.

Semmit sem hallott, semmit sem érzett. Azt sem érezte, hogy hirtelen vörös lék nyílt homlokán és sűrű vére lassan patakzott szemei mögé az arcán lefelé. A gőgös gonosz vigyor ráfagyott...”

Igen: ez a könyv is azon kevés és ritka művek közé tartozik, melyek egyengetik az utat, ahhoz az időhöz, amelyben a kisemmizettek elmennek a maguk részéért. A könyvet Pével Ágoston fordította jóízű magyarsággal és ő irt hozzá jótájékoztató bevezetést. (*Rab Imre*)

REMENYIK ZSIGMOND ÚJ KÖNYVE, a *Téli Gondok* (*Pantheon* kiadás) ott folytatódik, ahol előbbi elmélkedő kötetét, a *Nagytakarítást* abbahagyta: a kételkedésnél, ami jelek szerint végső magatartása az írónak a világgal, az emberrel és minden társadalommal szemben, mert hiszen az a társadalom, amely felé álmai egy-egy résén keresztül bekukkant és amelynek képe Platon óta csak az utópistáknak tárulkozott fel, az emberi jóság, az ingathatatlan igazság és szabadság társadalma, emberileg belátható időn belül nem is valósul meg. De míg a *Nagytakarítás*-ban Remenyik egy generális szemétdomb fölött mutatta be a szellem kötél-táncát, ebben a kötetében már egy osztályozott és rendszerezett, szerves világban takarítgat olthatlan purifikátori hevületével. A korábbi köteteiből sokszor majdnem cinikusan kirajzolódó anarchikus, remenyiki szellem nyilván legsikerültebb és eddig legsikeresebb munkáján, a *Bűntudaton* keresztül, nemcsak társadalmi, de szellemi gyökereihez is leért s amíg a *Bűntudat* Remenyik Zsigmondnál egy sajátos és soha meg nem szólaltatott társadalmi réteg freskójává szélesült, a *Téli Gondok* elmélkedései és bölcselő önmarcangolása a mai magyar urbánus szellem görbetükréből sugárzódnak az olvasó felé.